

Uluslararası Hukuk, Sömürgecilik ve İlkel Birikim*

International Law, Colonialism and Primitive Accumulation

Burak GÜNEŞ¹

Öz

Bu çalışmada, Karl Marx'ın Kapital'de öne sürdüğü "ilkel birikim" süreci ile uluslararası hukuku, eleştirel bir potada bir araya getirmek amaçlanmıştır. Bunun için çalışmada ilk önce, kapitalizmin ortaya çıkışı ve tarihsel süreç içerisinde "aşırı birikim krizlerinin" aşılmasında başvurulan yollar masaya yatırılmıştır. Bu yapılırken, esas itibarıyla, Karl Marx'ın "ilkel birikim" sürecini ele alışı ile David Harvey'in "el koyarak birikim" kavramsallaştırmaları çerçevesinde, uluslararası hukukun sömürgecilikle ilişkisinin benzeştiği ortaya konulacaktır. Bundaki amaç ise "ilkel birikim" deki giz, uluslararası hukukun sömürgeci geçmişindeki "giz" ile benzer olduğu gerçeğinin dışı vurulmasıdır. Bu çalışmada, "Uluslararası hukukun ortaya çıkmasını sağlayan bir ilkel birikim süreci var mıdır? Var ise, bu süreç tek bir tarihsel 'an'a mı indirgenmelidir? Yoksa var olduğu düşünülen bu ilkel birikim süreci, kendisini tekrar eden bir süreç midir?" gibi sorulara cevap aranmaktadır. Bu yapılırken "ilkel birikim", "uluslararası hukuk", "sömürgecilik" ve "el koyarak birikim" gibi kavram setleri önce tanımlanacak ve akabinde bu kavram setleri masaya yatırılacaktır. Nihayetinde varılmak istenen sonuç; sömürgeciliğin, uluslararası hukukun -kapitalizmin ortaya çıkması sürecindeki gibi- meydana gelmesini sağlayan "ilkel birikim" süreci olarak kodlanabileceği ve bu sürecin tarihin tek bir anında olup bitmeyen, aksine yeniden kendisini üreten bir süreç olduğudur.

Anahtar Kelimeler: İlkel birikim, sömürgecilik, uluslararası hukuk, el koyarak birikim, kapitalizm

Abstract

This study aims to bring together the process of 'primitive accumulation' proposed by Karl Marx in Capital and international law in a critical crucible. For this purpose, the study first analyses the emergence of capitalism and the ways of overcoming 'crises of overaccumulation' in the historical process. In doing so, the similarities between Karl Marx's conceptualisation of the process of 'primitive accumulation' and David Harvey's conceptualisation of 'accumulation by dispossession' and the relationship between international law and colonialism will be revealed. The aim here is to reveal the fact that the 'secret' in 'primitive accumulation' is similar to the 'secret' in the colonial past of international law. This study seeks to determine whether there is a process of primitive accumulation that leads to the emergence of international law. If such a process exists, should it be reduced to a single historical moment? Alternatively, is this process of primitive accumulation, which is believed to exist, a process that is repeated? In order to achieve this, the following concepts will first be defined: 'primitive accumulation', 'international law', 'colonialism' and 'accumulation by dispossession'. These will then be applied in order to reach a conclusion regarding the relationship between colonialism and the emergence of international law. It will be argued that colonialism can be considered a process of 'primitive accumulation' which enables the emergence of international law. This process is not a single moment in history, but rather a process which reproduces itself.

Keywords: Primitive accumulation, colonialism, international law, accumulation by dispossession, capitalism

1. GİRİŞ

Uluslararası hukukun ortaya çıkışında sömürgeciliğin yadsınamaz bir yeri vardır. 15'inci yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşen kimi okyanus aşan girişimler, modern anlamda uluslararası hukukun doğuşunu da mümkün

kılmıştır. Aynı okyanus aşan girişimler, yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayan kapitalizme de gerekli sermaye birikimi için elverişli maddi ortamı sağlamıştır. Bu çalışmada esas itibarıyla, uluslararası hukuk ile kapitalizmin ortaya çıkışındaki sömürgeci miras üzerinde durulacak ve bu iki olgunun kesişmesinin rastlantı olamayacağı vurgulanacaktır.

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed. / Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. Bu çalışmada ele alınan hususlar, 2017 senesinde "Mediterranean International Conference on Social Sciences" ta (Karadağ-Podgoritsa) yapmış olduğum "Uluslararası Hukuk ve İlkel Sermaye Birikimi: Meta-Teorik Bir Yaklaşım" başlıklı sözlü sunumdan esinlenilerek ele alınmıştır. Eldeki makale, söz konusu konferansta yapmış olduğum sunumun genişletilip, detaylandırılıp makale haline getirilmiş şeklidir.

¹ Burak Güneş

ORCID ID: 0000-0002-7652-6733

Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kırşehir, Türkiye. burak.gunes@ahievran.edu.tr

Assoc. Prof., Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Kırşehir, Türkiye. burak.gunes@ahievran.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 25.10.2024

Kabul Tarihi/Accepted : 23.12.2024

Çevrimiçi Yayın/Published : 24.12.2024

Makale Atf Önerisi /Citation (APA) :

Güneş, B. (2024). Uluslararası Hukuk, Sömürgecilik ve İlkel Birikim. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 126-139. DOI :10.47899/ijss.1573464

Bu vurgunun yapılabilmesi için ise uluslararası hukuka eleştirel yaklaşımların merceğinden bakılacaktır.

Uluslararası Hukukta Üçüncü Dünya Yaklaşımları (TWAIL) olarak adlandırılan okula göre uluslararası hukuk, mevcut eşitsiz ve sömürgeci düzenin yeniden üretilmesinde bir üst yapı kurumu olarak görev yapmaktadır; dahası uluslararası hukuk, köken itibariyle şiddet ve sömürgecilik üzerine kurulmuştur. Sömürgeciliğin üzerini örten bir örtü görevi gören uluslararası hukuk, her tarihsel anda, sömürgeciliğin meşru ve yasal dayanakları üzerine yükselmesinin de bir aracı olarak faaliyet göstermektedir. Benzer şekilde kapitalist yeniden üretimin mümkün olabilmesi için gerekli olan başlangıç noktası fikri, 15'inci yüzyılın sonlarında Batı Avrupa'da ortaya çıkarken; başka bir deyişle mülk sahibi kesimlerin mülklerinden kopararak özgür işçi haline getirilmesi gerçekleşirken, bu sürecin bir diğer itici gücü okyanusların ötesinde gerçekleşmekteydi. İşte bu tarihsel kesişme noktası, uluslararası hukuk ile kapitalizmi bir noktada buluşturuyor; kapitalizm için geçerli olan ilksel birikim sürecinin bir benzerinin uluslararası hukuk için de geçerli olduğunu gösteriyordu.

Bu çalışmada, "uluslararası hukukun ortaya çıkmasını sağlayan bir ilksel birikim süreci var mıdır?", "Var ise, bu süreç tek bir tarihsel 'an'a mı indirgenmelidir?", "Yoksa var olduğu düşünülen bu ilksel birikim süreci, kendisini tekrar eden bir süreç midir?" gibi sorulara cevap aranmaktadır. Bu yapılırken "ilksel birikim", "uluslararası hukuk", "sömürgecilik" ve "el koyarak birikim" gibi kavram setleri önce tanımlanacak ve akabinde bu kavram setlerine tekrardan başvurulacaktır. Nihayetinde varılmak istenen sonuç; sömürgeciliğin, uluslararası hukukun -kapitalizmin ortaya çıkması sürecindeki gibi- meydana gelmesini sağlayan "ilksel birikim" süreci olarak kodlanabileceği ve bu sürecin tarihin tek bir anında olup bitmeyen, aksine yeniden kendisini üreten bir süreç olduğudur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası hukuk konusunda çalışma yapan yazarlar ya da bu alanda faaliyet gösteren uygulayıcılar, uluslararası hukukun beklendiği üzere adaleti, hakkaniyeti ya da eşitliği sağlayamadığını gördüklerinde, içlerinde oluşan burukluk duygusunun da etkisiyle, uluslararası hukuka dair umutlarını yitirmek eğilimindedirler. Böylelikle, uluslararası hukukun gücünün hukuku olduğu ve bu yüzden de sistem içerisinde başarı kazanma şansının olmasının mümkün olmadığı fikrinin yeşermesi sonucuna ulaşılır. Bir yanı ile bu düşünce doğrudur. Doğrudur; çünkü, uluslararası hukuk sömürgeci yayılmanın üst-yapı kuruluşu – adeta bir aparatı- olarak görev almıştır. Başka

bir deyişle, uluslararası hukukun ortaya çıktığı dönem ile sömürgeci yayılmanın başladığı dönemin kesişmesi, rastlantı olmasa gerekir.

Uluslararası hukukun sömürgeci geçmişine yapılan atıf, eşitsiz gelişimin uluslararası hukuka içkin olduğu fikri, Batı dışı toplumların egemenlik hakkının yok sayılması savı ve günümüzde dahi uluslararası hukukun, bizatihi, mevcut eşitsizliğin yeniden üretilmesinde bir aparat olarak görülmesi anlayışı, belki de en berrak halini Uluslararası Hukukta Üçüncü Dünya Yaklaşımları'nda (TWAIL- Third World Approaches to International Law) bulmaktadır. Genel olarak üçüncü dünya tabiri, soğuk savaş sürecinde, kapitalist birinci dünya ile sosyalist ikinci dünyanın dışında kalan ve genel manada bağlantısızlık politikasını benimseyen devletleri nitelerek için kullanılmıştır. Bu devletlerin ortak özelliği ise daha önceden sömürge altında bulunan toplumlar olmaları ve yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibariyle bağımsızlıklarını kazanmalarındadır (Grant ve Barker, 2009). Bugün ise durum bundan biraz farklıdır; zira üçüncü dünya tabiri, bir nevi "öteki"ni simgelemektedir. Zihinlerde yer ettiği şekliyle üçüncü dünya, ideal olanın zıttı, sistemin ötekisi ya da diğeridir; sırf bu yüzden bile pejoratif bir anlama sahiptir. Söz konusu pejoratif anlam, üçüncü dünya ile birinci dünya arasında bir astlık-üstlük ilişkisinin kurulmasını nitelermekte ve bu ilişki uyarınca da hiyerarşik bir anlam ihtiva etmektedir.²

Söz konusu hiyerarşik dünya tasavvuru, başka bir deyişle özne ve nesne arasındaki üstünlük kurgusu, coğrafi olmak zorunda da değildir. Avrupa dışı toplumlar olarak nitelenen toplumlara has, sadece onları tanımlayan bir anlamın dışında, tamamen ekonomik bakış açısıyla da üçüncü dünya tabiri inşa edilebilmektedir. Örneğin Aldcroft'a göre Avrupa'nın çevre ülkeleri, on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşen endüstri devrimini gerçekleştirmekte geç kalmış ya da gerçekleştirememiş devletlerdir ve bu manada Avrupa medeniyetinin üçüncü dünyasını oluşturmaktadır (Aldcroft, 2006).

Bu açıdan değerlendirildiğinde üçüncü dünya tabiri; az gelişmiş, gelişmemiş ve gelişmekte olan devletleri kapsayan şemsiye bir kavram olarak nitelenebilir. Dünya coğrafyasında bu özelliklere sahip ülkeler, ortak sömürge geçmişine sahiptirler ve genel itibariyle bu devletlere *küresel güney* denilmektedir (Mickelson, 1998). Elbette üçüncü dünya olarak tabir edilen ülkeler de kendi içerisinde bir üçüncü dünya yaratma potansiyelini daima taşımaktadırlar. Bu sebepten de üçüncü dünyaya dair açıklamalar, her zaman eleştiriye de açıktır (Mickelson, 1998). Ancak belirtmek gerekir ki, üçüncü dünya tabirinin

² Bu tarz bir ilişki türü, post-yapısalcı yazarlar tarafından bilgi-iktidar ilişkisi olarak da tanımlanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde

bilgi-iktidar ilişkisi için bkz. (Campbell, 2013).

sömürgecilik ve az gelişmişlikle doğrudan bir bağı olduğu da unutulmamalıdır. Bu gerçeğe dikkat çeken Chimni, mevcut uluslararası hukukun, gerçek hayattaki farklılıkları ve eşitsiz gelişimi görmezden gelme eğiliminde olduğunu açıklıkla ortaya koymaktadır (Aldcroft, 2006). Bu standartlaştırma çabaları, belki de, gerçek eşitsizliğin üzerini örten sahte bir eşitlik fikrinden başka bir şey değildir. Söz konusu iddiayı, farklı bir veçhede Anthony Anghie de dile getirmektedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylıca değinileceği gibi uluslararası hukuk, sömürgecilik üzerine bina edilmiştir. Başka bir deyişle uluslararası hukukun kökeninde “zor” kurucu rol oynamaktadır. Francisco de Vitoria’ya yaptığı atıfla Anghie, uluslararası hukukun Kilise’nin hakimiyetine son verirken, yeni sosyo-ekonomiye uygun yeni sömürü ilişkilerinin üst yapısını kurduğunu ve bunu da sekülerleşmiş bir doğal hukuk anlayışı ile kotarmaya çalıştığını belirtmektedir. Bunun açık anlamı ; eşitsizlik, uluslararası hukukun kurucu felsefesine için bir gerçekliktir ve bu gerçeklik çoğu zaman reddedilerek yeniden üretilmektedir (Anghie, 2004).

Uluslararası hukukun eşitsizlikçi yapısına atıf yapan Demirkol ve Kırdım, uluslararası hukukun evrenselci iddialarının gerçeği yansıtmadığını, bunun yanı sıra uluslararası hukukun daima bir ötekine ve bu ötekiyi de dışlamaya ihtiyaç duyduğunu belirtmektedirler³. Söz konusu ayrımı pekiştiren ve Avrupalı devletlerin ayrıcalıklı yerini keskinleştiren tarihsel dönemeçlerin başında, Demirkol ve Kırdım’a göre (2021), pozitivistin zaferi gelmektedir. Bu sayede uluslararası hukuk, belli bir devletler grubunun iradesinin dışı vurumu olmuş ve bu oranda da aradaki uçurumu derinleştirmiştir. Yazarlara göre bir diğer önemli kırılma anı ise Vestfalya’dan Birinci Dünya Savaşı’na kadar geçen süreçte, pozitif hukukun Avrupalı devletlere bahsettiği « sömürgecilik hakkı » kavramında aranmalıdır. Bu süreç, egemen olan ile egemen olmayan arasındaki ayırmda, Avrupalı devletler lehinde meşrulaştırıcı zeminler sunmuştur. Zira hangi halkların egemen olduklarının tespiti, Avrupalı devletlerin tekelinde olan bir ayrıcalıktır. Son olarak yazarlar, medeni olan ile medeni olmayan arasındaki ayırma atıf yaparak, uluslararası hukukun evrenselci olmayan, aksine her zaman karşıtlar yaratmak isteyen doğasına atıf yapmaktadırlar (Demirkol ve Kırdım, 2021). Halbuki yazarların iddiasının aksine, uluslararası hukuk karşıtlıkları

yaratmak konusunda ne kadar mahirse evrenselci söylemi inşa etmekte de bir okadar mahirdir. Zira evrenselci bir söylem inşa edilemezse ideal olana ulaşmak isteyen Avrupa-dışı toplumlara dair uluslararası hukukun bir sözü olamayacaktır. Egemen olan ile olmayan ve egemen olmak için uğraşması gereken topluluklar, ancak ve ancak Avrupa devletlerinin izlediği gelişim çizgisini izlemeli ve ancak ve ancak Avrupalı vasiler eliyle bunu yapmalıydılar. Söz konusu karşılıklı yeniden üretim süreci, esas itibarıyla, sömürgeciliği de yeniden üretmektedir.

Yukarıda sözü edilen eşitsizlikte ve bu eşitsizliğin (ve doğal olarak sömürü ilişkilerinin) yeniden üretilmesinde, ilksel birikim adı verilen ve David Harvey tarafından literatürde yeniden tartışma konusu yapılan bir sürecin yattığı, eldeki çalışmanın temel savlarından birisini oluşturmaktadır. İlksel birikimin ise uluslararası hukukla başat bir yol izlediği, uluslararası hukukun söz konusu eşitsizlik ilişkilerini yeniden üretmede -her zaman olmasa da- bazı roller oynadığı ileri sürülmektedir. Bu rollere, uluslararası hukukun sömürgecilik tarihi ile eş zamanlı ortaya çıkması, manda ve vesayet rejimlerinin kurumsallaştırılması, BM sistemi ile ekonomi alanının (IMF, Dünya Bankası vb. kuruluşlar eliyle) standartlaştırılması gibi örnekler verilebilir. Bunun için ilk elde, iktisat alanının bir kavramsallaştırması olan “ilksel birikim” süreci ele alınacaktır.

2.1. İlk(s)el (Orijinal Birikim)

Maddi servetlerin yaratılması süreci doğrudan doğruya birikimin meydana gelmesini koşullamaz. Bunun açık anlamı, Nikitin’in de dediği gibi, “kapitalist rejimde işveren pazarda üretim araçlarıyla işgücünü satın alır ve insanların üretici faaliyeti sonunda maddi servetler yaratılır” (1973:115). Söz konusu maddi servetin yaratılmasıyla üretim süreci sona ermez; aksine toplumsal gereksinimlerin karşılanması için üretim faaliyeti devam eder. Söz konusu üretimden elde edilen kârın yeniden üretime aktarılması “basit tekrar üretim” i oluşturur. Ancak böyle bir durumda esas itibarıyla “Sermaye Birikimi” elde edilemez. Artı-değerin, başka bir ifadeyle kârın bir kısmının üretimin genişletilmesi için yatırıma dönüştürülmesiyle *sermaye birikimi* sağlanmaktadır. Bu durum “Genişletilmiş Tekrar Üretim” olarak adlandırılmaktadır (Nikitin, 1973: 118). Sermaye Birikim sürecinin bir başlangıcı var mıdır?

Marx’ın “ilksel birikim” olarak adlandırdığı süreç esas

³ Demirkol ve Kırdım’dan alıntıyla (2021): “Uluslararası hukuk, Avrupa geleneğinin ayrılmaz bir parçası ve bu geleneğin bir ürünüdür. Avrupa uluslararası hukuku düşüncesi, birbirine sıkı sıkıya bağlı ve kapalı bir topluluk içinde geçerli olan hukuki kurallar ve ilkeler ile bunların söz konusu topluluk üyelerine sağladığı belirli bir ayrıcalık anlamına gelmektedir. Bu ayrıcalık nihayetinde, bu topluluk içindeki devletlerin birbirleriyle olan

ilişkilerinde söz konusu kural ve ilkelerin geçerli olduğu, ancak diğer devletlerle ilişkilerinde bu kuralları izlemenin gerekmediği eşitsiz bir hukuki durum ortaya çıkarmıştır. Bu yapısal eşitsizlik ise Avrupa devletlerinin hareket özgürlüğünü neredeyse sınırsız bir kapsama genişletmiş; mutlaka bir sınırdan bahsedilecekse de bu sınır söz konusu devletlerin birbirlerinin ulusal çıkarlarının keşiştiği noktada ortaya çıkmıştır.”

itibariyle kapitalist üretim ilişkilerinin toplumsallaşması için gerekli koşulların bütünüdür. Bu koşullar Marx'a göre "farklı iki meta sahibinin karşı karşıya" gelmesiyle oluşur (Marx, 2010: 687). Bir yanda "para, üretim ve geçim aracı sahipleri" diğer yanda ise özgür işçiler (Marx, 2010). Söz konusu meta sahiplerinin kuracakları ilişki neticesinde kapitalist üretimin temelleri atılmış olur. Devamla, bahsi geçen ilişkinin kurulması ve üretim faaliyetinin ortaya çıkması yukarıda da belirtildiği üzere artarak devam edecek yeni bir süreci müjdelere. Marx'a (2010) göre;

"Dolayısıyla, sermaye ilişkisini yaratan süreç, işçiyi kendi çalışma koşullarının mülkiyetinden ayıran süreçten başka bir şey olamaz; bu, bir yandan, toplumsal geçim ve üretim araçlarını sermayeye, öte yandan, dolaysız üreticileri ücretli işçilere dönüştüren süreçtir. Demek oluyor ki, ilk birikim denilen şey, üreticileri üretim araçlarından ayıran tarihsel bir süreçten başka bir şey değildir."

Özgür işçinin yaratılması süreci klasik iktisatçıların üzerinde durmaktan imtina ettikleri ziyadesiyle zora dayalı bir tarihsel dönemci nitelemektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken iki ana unsur bulunmaktadır. İlkin, Rosa Luxemburg'un esas itibariyle Emperyalizm olgusunu açıklamak için kullandığı "Eksik Tüketim" sorunsalının eksikliğin vurgulanması gerekir. Çünkü Harvey'in de dediği gibi girdi fiyatlarının azaltılması, birikimin artırılmasını sağlayabilecek bir unsurdur (Harvey, 2008). Marx'ın da belirttiği üzere kapitalist üretim bir kez yukarıda belirtilen ilişkiyi kurduktan sonra, bunu artırarak devam ettireceği ve rezerv işçi ordusunun yaratılması artı değer artmasını sağlayacağı için birikimi mümkün kılacaktır. İkinci husus ise, Marx'ta da köklerini bulduğumuz üzere, "Genişletilmiş Yeniden Üretim" artarak devam etmesi sorunsalının, bizatihi, "İlksel Birikimin" devam ettiği anlamına gelmesidir.

Genişletilmiş Yeniden Üretim ile İlksel Birikim süreci arasındaki ilişki bir çocuğun dünyaya gelmesi ile doğduktan sonra yaşamını sürdürmesine olanak sağlayacak koşulları yaratması arasındaki gibidir. Bunun açık anlamı, "sermayenin varoluşuyla ilgili stratejiler ilkel birikimle, varlık koşullarının idamesi ise sermayenin sürekli genişleyen döngüsel mekanizmalarıyla ilgilidir" (Özguçurlu, 2003). Özguçurlu'nun söz konusu ilişkinin boyutunu açıklamak için başvurduğu sınıflandırma önemlidir. Buna göre; "İlksel Birikim Süreci" üreticilerin üretim araçlarından koparılması ve özgür işçiler haline getirilmesi olarak kodlandığında, kapitalizm bir kez ortaya çıktıktan sonra aynı sürecin kapitalist olmayan toplumsal yapılara da uygulanacağı fikri hayat bulmaktadır. Devamla, insanların geçimlik araçlarından koparılmalarda aslında "insanların ücret sistemi dışındaki alternatif geçim

stratejilerinden uzak tutulmalarını" da içermektedir. Böylelikle gündelik yaşamın devam ettirilebilmesi nakit para gelirine bağımlı kılınmaktadır. Bir "dönemden" ziyade bir "eylem" bütünü olarak kodlanan İlksel Birikim Süreci, neo-liberalizm ile birlikte yeni şeklini alarak varlığını devam ettirmektedir (Özguçurlu, 2003). İşte tam bu yüzdendir ki Samir Amin "İlksel Birikimi" kapitalizmin tarih öncesi dönemine hapsedmemekte, aksine kapitalizmin daimi bir yönü olarak kodlamaktadır. Bu tespitin ardından emperyalizmin kapitalizmin belli bir aşamasını oluşturmadığını, aksine emperyalizmin kapitalizmin sürekli aşaması olduğunu ileri sürmektedir (Amin, 2000).

Gerçekten de kapitalizm her kriz dönemi söz konusu "İlksel Birikim" yöntemlerinin değişen uygulamalarını yürürlüğe koymaktadır. Örneğin 19'uncu yüzyılda ciddi kazanımlar elde eden işçi sınıfı, kapitalist çevreleri sosyal haklar konusunda taviz vermeye zorlamıştır. Tüm bu kazanımlara 1873 tarihli ekonomik kriz de eklenince, kâr haddelerindeki düşüş ciddi boyutlara ulaşmış ve klasik emperyalizm dönemi olarak nitelenen dönem ortaya çıkmıştır (Beaud, 2003). Bu dönemi Lenin, *kapitalizmin özel aşaması* olarak kodluyor ve üretimin ve sermayenin yoğunlaştığı ve böylelikle tekellerin oluştuğu, dahası banka sermayesiyle sanayi sermayesinin birleşmesiyle finansal oligarşinin sahip olduğu finans-kapitalin meydana geldiği ve daha da önemlisi sermaye ihracının önemli bir özellik olarak ortaya çıktığı bir dönemi belirtiyordu. Bu dönemin bir diğer özelliği ise uluslararası tekeller tarafından uluslararası pazarın hem toprak olarak hem de kapitalist bölüşüm açısından kendi aralarında pay ettikleri bir zamansallığa atıf yapmasıydı (Brewer, 2001).

Lenin'in bahsettiği uluslararası pazarların birkaç tekel arasında bölünmesi hususu kâr hadlerini artırmanın birer yolu olarak nitelenebilir. Sömürgeciliğin hız kazanması ve akabindeki kâr haddelerinin artışındaki düşüş, Birinci Dünya Savaşına giden yolu açmıştır. Tüm bu söylenenler aslında İlksel Birikimin 19'uncu yüzyıl özelinde büründüğü şekilden başkası değildir. Örneğin, işçi haklarındaki kazanımlara ve krizin sermaye çevrelerini uğrattığı zarara binaen, sosyal hakların kısılması isteklerinin yüksek sesle dile getirilmesi, grevlere en sert müdahalelerin yapılmasının salık verilmesi, ücret politikalarında değişiklik hamleleri gibi birçok yöntem ile azalan kâr hadlerinin artırılmasına yönelik yollar arandığı da görülmektedir (Beaud, 2003).

20'nci yüzyılın ikinci yarısında da İlksel Birikimin en acımasız yöntemler ile yeniden ortaya çıkışına tanık oluyoruz. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni ekonomik düzen, söz konusu ortamı müjdelemiştir. Dobb'ın isabetle belirttiği üzere, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzeninin iki ana özelliği bulunuyordu. Özellikle Amerika ve Batı Avrupa gibi merkez kapitalist devletlerin bulunduğu coğrafyalarda devletin ekonomideki rolünün arttığı

gözlemlenmiştir. İkinci olarak ise 19'uncu yüzyılda tanık olduğumuz sömürge bağlarında politik ve ekonomik açıdan bir dönüşüm meydana gelmiştir (Dobb, 2007). Soğuk Savaş olarak adlandırılan ve iki ideolojik kampa bölünmüş politik ve ekonomik düzlemde, bağımsızlıklarını yeni kazanan ve görece bir serbesti içinde bulunan Üçüncü Dünya ülkeleri ile Sosyalist Bloğun kuvvetli varlığı, merkez kapitalist ülkelerdeki ekonomik işleyişte etkiler yaratıyordu (Dobb, 2007). Söz konusu olumsuz havaya rağmen merkez kapitalist ülkeler arasında kurumsallaştırılan ekonomik yeni düzen, kendisini, IMF (International Monetary Fund) ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarda gösteriyordu. 1944 yılında, savaş sonrası uluslararası ekonomik düzenin tartışıldığı Bretton Woods'ta toplanan konferans ile 1970lere kadar uzanacak bir dönemin kapıları açılıyordu (Best, 2012).

İlksel Birikim sürecinin 20'nci yüzyılın son çeyreğindeki şekli 16'nci yüzyılda ortaya çıktığı şekilden ilkesel olarak daha az acımasız değildir. IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar eliyle gerçekleştirilen yapısal uyum programları bu sürecin bir başka şeklini meydana getirmektedir. Örneğin, Dünya Bankasının yoksulluğun önlenmesi için yapmış olduğu girişimler aslında Üçüncü Dünya ülkeleri olarak adlandırılabilir Gelişmekte Olan Ülkelerin kalkınmasına katkı sağlamamakta, aksine söz konusu ülkelerde uzun vadede ekonomik, toplumsal ve politik bağımlılık ve çöküntülere sebebiyet vermektedir. Örneğin, Jamaika'da yapısal uyum uygulanmaya başlandıktan sonra, "1981-85 yılları arasında kişi başına sağlık harcaması yüzde 33 oranında düşmüştür, Vietnam'da, ekonomik reformlar, okul kayıtlarında düşüşe yol açmış ve okuldan ayrılanların oranında hızlı bir yükseliş gözlenmiştir" (Zabcı, 2003). Daha da vahim olanı ise, Şili'deki gibi askeri darbelerle olumlu yaklaşan ve bu darbeler sonucunda ekonomik uyum paketlerini kolaylıkla uygulamaya sokan Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların "ilksel birikimin" kanlı yüzünü Dünya kamuoyunun önüne sunmalarıdır.⁴ 21'inci yüzyılın şafağında da söz konusu Uluslararası Kurumlar – ki IMF ve Dünya Bankası küresel ekonomik düzenin devamlılığı, başka bir ifadeyle eşitsiz gelişimin devamlılığının sağlanması gibi saiklerle oluşturulduğu da iddia edilmektedir- "1980'lerde Güney Amerika'nın borç krizi, 1990'larda Doğu Avrupa ve eski Sovyet topraklarında liberal ekonomiye geçiş gibi" yapısal roller alarak, yeni pazarların kapitalist ekonomiye entegre edilmesine önayak olmuşlardır (Rüma, 2014).

1980ler ile gündeme getirilen neo-liberal devlet, teoride, özel mülkiyet haklarını koruyan, hukukun üstünlüğüne dayanan, serbest pazar ve serbest ticareti benimseyen

devlet olarak nitelenmektedir (Harvey, 2005:64). Gelişmekte olan ülkelerde eksik olan "özel mülkiyet hakları", demokrasi ve refahın artmasının önünde engel olarak kabul edilmektedir. Böylelikle, daha önceleri devlet eliyle işletilen ya da düzenlenen sektörlerin özel mülkiyetin eline geçmesi gerekmektedir. Özel sektör mantığının güçlü olmadığı ya da yeterli etkiyi yapamadığı ülkelerde devlet, öncül rolü oynamalı ve kamunun ortak kullanımında olan varlıkların özelleştirilmesini sağlamalıdır. Bu durum söz konusu devletin uluslararası pazarda rekabet gücünü artıracak, bürokratik engelleri kaldıracak ve serbest girişim ile birlikte hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi üst-yapısal kurumların da kök bulmasını sağlayacaktır (Harvey, 2005). Teoride anlatılan neo-liberal devletin itici gücünün "özelleştirmeler" olduğu aşikârdır. Serbest piyasa ekonomisinin oluşturulması için biricik olan, özel mülkiyetin hâkim kılınmasıdır.

Luxemburg'a göre, kapitalizm içsel olarak kriz yaratıcı bir yapıya sahiptir. Buradaki ana düşünce, "yetersiz tüketim ve kapitalizmin yarattığı çıktı büyümesini emecek yeterli toplam talep eksikliğidir" (Harvey, 2008). Söz konusu krizin giderilmesi için gerekli olanın "kapitalist olmayan toplumsal oluşumlarla yapılacak ticaret" olduğu sonucuna varılabilir (Harvey, 2008). Yukarıda da belirtildiği üzere, girdi maliyetlerinin düşürülmesi söz konusu aşırı birikim sorununa bir çözüm olabilir ve kâr hadlerinde artışa neden olabilir. Ancak, De Angelis'in isabetle ortaya koyduğu gibi, kapitalist üretimin devam etmesi ve kâr hadlerinde düşüşün önlenmesi için kapitalizmin üçüncü tarafa olan ihtiyacı, söz konusu kapitalizm dışı alanların gerekirse zorla ticarete sevk edilmesini gerektirmektedir (De Angelis, 2001). Burada üzerinde durulması gereken husus, Harvey'in de belirttiği üzere, "Kapitalizmin kendisini istikrara kavuşturmak için daima 'kendisi dışında' bir şeye ihtiyaç duyduğu fikri"dir (Harvey, 2008). Bu "ötekinin varlığının gerekliliği" fikri "ya zaten mevcut 'öteki'lerden (kapitalist olmayan toplumsal oluşumlardan ya da kapitalizm içindeki henüz proleterleşmemiş kimi sektörlerden – örneğin eğitim-) yararlanırsa ya da 'öteki'ni yaratır" (Harvey, 2008). Yukarıdaki tanımlama hayati önemdedir; çünkü neo-liberalizmin en önemli yapı taşlarından olan özelleştirmeler, kapitalizmin var olması için gerekli olan "öteki"yi kapitalizm içine sokarak kronikleşmiş aşırı birikim sorununa çözüm üreten bir yöntem olarak kendisini göstermektedir. Harvey'in tabiriyle, özelleştirmeler "el-koyarak" birikimin ulaştığı son noktadır (Harvey, 2008).

Özetlenecek olursa, Kapitalist ilişkilerin kurulduğu, işçinin üretim araçlarından koparılacak ücretli işçi haline geldiği tarihselliğe *ilksel birikim* süreci denmektedir. Söz konusu

⁴ Yapısal uyum paketlerinin hangi koşullarda hayata geçirildiğine

dair bkz. (Zabcı, 2002).

süreç, bünyesinde, zora dayalı bir tarihselliği barındırmaktadır. Buna göre, kapitalist üretim ve toplumsal ilişkilerin kurulduğu tarihsel süreçte, “köylülerin zorla topraklarından çıkarılması, çeşitli mülkiyet haklarının... münhasıran özel mülkiyet haklarına dönüştürülmesi, avama tanınan hakların daraltılması, işgücünün metalaştırılması, alternatif (yerli) üretim ve tüketimin bastırılması...” gibi zora dayalı uygulamaların yapılması ilksel birikimin sadece bazı yöntemlerini sunmaktadır (Harvey, 2008).

Kapitalist olmayan toplumlarla girişilecek ticaret ise el koyarak birikim sürecinin sömürgeci kimliğini ele verir niteliktedir. Zira sömürgeci yayılma ya da son yüzyılda deneyimlediğimiz üzere ekonomik sömürü ilişkileri, uluslararası hukukun bir araç olarak kullanılması sayesinde, kendisini yeniden üretebilmiştir. Sömürge imparatorluklarının Amerika kıtasını sömürgeleştirilmesi, Afrika kıtasını köle emeğinin kaynağı olarak kullanması ve tüm bunları yüzyıllar boyunca yaparken meşrulaştırıcı söylem ve kuralları her seferinde yeniden üretebilmesi, uluslararası hukukun el koyarak birikim sürecinin bir aparatı olduğu izlenimini ziyadesiyle desteklemektedir. Bu yüzden olsa gerek, ilksel birikim süreci ile uluslararası hukuk simbiyotik bir ilişki içerisindedir.

Uluslararası hukuk, sömürgeci faaliyetlerin üzerine kurulmuş, hatta onların sayesinde anlam kazanmış, bu süreç ile uluslararası hukuk ve sömürü ilişkileri, birbirlerini yeniden üretebilme imkânı yakalamıştır. İlksel birikim sürecine içkin olan “öteki” yaratma zorunluluğu, uluslararası hukuk tarihinde kendisini açık şekilde göstermektedir. Bu manada aşağıda, uluslararası hukukun sömürgecilik ile bağı, “ilksel birikim” mantığı çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır. Bu mantık, Avrupa-dışı toplumlara karşı girişilen her türlü üstenci yaklaşımın kökeni olması bakımından da manidar olsa gerekir.

3. ULUSLARARASI HUKUK: TANIM VE KÖKEN SORUNU

3.1. Tanım Sorunu

Sosyal düzenin sağlanması, bir kez sağlandıktan sonra korunması ve bozulması takdirinde yeniden inşası amaçlarının ortak keseni ya da daha açık ifade etmek gerekirse, oldurucusuna hukuk denilebilir. Bunun açık anlamı, hukukun salt mekanik yargılama süreçlerinin bir yansıması olmadığı; aksine sosyal ilişki ağları ile örülmüş bir gerçekliğin dışı vurumu olduğudur. Ne var ki genel uygulamada hukuk, sosyal ilişkilerden yalıtılmış, profesyonellerin ilgi alanına giren ve mekanik bir süreç olarak algılanmaktadır. Hâlbuki Yüksel’in isabetle belirttiği

üzere hukuk, sosyal ilişki ağları denilince akla gelen somut ve soyut her türlü nedensel yapının – ki bunun içine “...ekonomik ilişkiler, kültürel değerler, sosyal yapılar, sosyalleşme süreçleri, siyasal kurumlar ve ideoloji...” gibi örnekler girmektedir- şekillendiricisi ya da bunlar tarafından şekillendirilendir (Yüksel, 2002).

Sosyal olay ve olgular ile genişletilmiş hukuk tanımının başlangıç noktasını oluşturduğu varsayılan “düzen” fikri, içerisinde iktidar ilişkilerini de barındırmaktadır. Hukukun içinde bulunduğu ve hukuka içkin iktidar ilişkilerinin de dışı vurulması, hukukun mekanik ya da saf, şekli ve yalıtılmış bir uğraş alanı olmadığını göstermektedir. Bunu yapabilmek için mevcut bilim anlayışının –pozitivizmin- aşılması gerekmektedir. Pozitivist bilim anlayışının, bilişsel süreçleri ve deneyimlenemeyen gerçekliği yok sayışının geride bırakılması ile hukukun içinde hayat bulduğu ya da bizatihi hukuka içkin olan iktidar ilişkileri de açığa çıkabilmektedir.

Yüksel’in post-modern hukuk anlayışı olarak adlandırdığı söz konusu yaklaşım, özü itibarıyla, bireyi esas almaktadır. Kültürel kodlar, siyasal tercihler ya da etik gibi kurumlar incelemelerde dikkate alınması gereken unsurlar olarak kodlanmaktadır (Yüksel, 2002). Bu yaklaşım doğası gereği pozitivist hukuk geleneğine bir meydan okumayı bünyesinde barındırmaktadır. Hukuksal pozitivizmin bizlere sunduğu şey “saf hukukun” mümkünlüğüdür. Söz konusu saflık beraberinde kendine özgü bir alana sahip hukuk anlayışını getirmektedir. Polat’ın (1999) söz konusu hukuk anlayışını incelerken vurguladıklarını tekrar hatırlatırsak; hukuk, ahlak ve siyasetten münezzehtir. Bu ayırım hukuka nesnel bir yapı da kazandırmaktadır. Böylelikle özünde sübjektif olan ahlak ya da siyaset mülâhazaları, hukukun dışına itilmiş olur.

Hukuku bu denli saf yapan ise hukukun dayanağına dönük fikirlerdir. İradenin üzerinde konumlanmış ve iradeyi de sınırlandırma kapasitesine sahip, orada kendiliğinden/doğal olarak var olan kurallardan ziyade; hukukun bizatihi egemen irade tarafından yaratıldığı, kendisinden ziyade bir kurallar bütünü var olmasının tahayyül edilemeyeceği fikri hukuku saflaştırmaktadır.⁵ Saflaşan hukuk, kendi alanını çizmekte ve tanımını bu alan özelinde yeniden yapmaktadır. Ne var ki, tüm bu saflaş(tır)ma çabaları hukuku şeyleştirme ve gerçeklikten koparmak riskini de içinde barındırmaktadır.

Uluslararası hukuk özelinde yapılan bir değerlendirme, uluslararası hukukun tarihten nasıl koparılabilir ve köksüzleştirilebilir olduğunu göstermektedir. Alanda yazılan kitap ya da makalelere küçük bir göz gezdirmek söz konusu riski açık seçik ortaya koymaktadır. Buna göre, uluslararası hukuk en genel manada uluslararası toplumun hukukudur

⁵ Doğal Hukuk/Pozitif Hukuk konusunda kapsamlı bir

değerlendirme için (Wacks, 2016).

(Pazarıcı, 2007). Burada göze çarpan ilk unsur, uluslararası toplumun “ne”lidir. Uluslararası toplumu neyin ya da nelerin oluşturduğu; başka bir deyişle uluslararası toplum denilenin dinamiklerinin ne/neler olduğu önem arz etmektedir.

Geleneksel görüş, uluslararası toplumun tek olmasa da en önemli belirleyici aktörünün devlet olduğunu var sayar. Buna göre uluslararası hukuk devletlerin karşılıklı irade beyanları ya da iradelerini paradoksal şekilde yine iradeleriyle kısıtladıkları bir alan oluverir. Bu önermenin temiz bir örneğini, E.H.Carr’da görebiliriz. Buna göre Carr, antlaşmaların ya da yasa koyucu olarak adlandırılan antlaşmaların, tüm devletleri bağladığı yönündeki kabulü tenkit etmekte ve hiçbir antlaşmanın o antlaşma ile bağlı olacağını beyan etmeyen devletleri bağlayamayacağını söylemektedir (Carr, 2010).

Ne var ki zaman içinde, devlet merkezli tanımlar yerini diğer aktörleri de içine alan tanımlara bırakmaya başladılar. Ancak yine de uluslararası hukuk hep hukuk kişileri üzerinden açıklana geldi. Örneğin Aybay ve Oral (2016:3) uluslararası hukuku, “... uluslararası toplumun birimleri arasında işlev gören bir hukuk dalı” olarak tanımlamışlardır. Devamla buradan, devletlerin, uluslararası örgütlerin, bunların dışında kalan devlet-dışı aktörler ve bireylerin de uluslararası hukukun öznesi olduğunu anlıyoruz (Aybay ve Oral, 2016).

Aynı şekilde Aksar da uluslararası hukuku tanımlarken, hukuk kişiliği kavramı üzerinden hareket etmekte ve uluslararası hukukun işlevinin uluslararası hukuk kişileri arasındaki ilişkileri düzenlemesi olarak ortaya koymaktadır (Aksar, 2017). Doğal olarak uluslararası hukuk kişileri baz alındığında şöyle bir paradoks/soru ortaya çıkmaktadır: uluslararası hukuk kapsam ve etki alanı açısından genişliyor, büyüyor ve kurumsallaşılıyor izlenimi veriyorken, aynı zamanda bölünüyor ve farklılaşıyor mu? Aksar, tanım meselesini ele alırken, uluslararası hukukun bölünmesi olgusuna da değiniyor ve bunu olumsuz bir şey olarak kodluyor. Buna göre, alt hukuk ya da bölgesel hukuk birimlerinin/dallarının ortaya çıkmasının uluslararası hukukun bütüncül ve tutarlı bir sistem olma özelliğini parçaladığını savlıyor (Aksar, 2017). Böylelikle, söz konusu parçalanma halinin giderilmesi ve hukuk dalları arasında çatışmanın ortadan kaldırılması günümüzün en önemli meselesi olarak konumlanıyor (Aksar, 2017). Ancak asıl sorulması gereken soru, uluslararası hukuk tarihin herhangi bir döneminde yek pare, tutarlı ya da bütüncül bir yapıda olmuş mudur?⁶

⁶ Bknz., (Koskenniemi ve Leino, 2002).

Tanımlamalarda dikkat çeken en önemli hususların başında, uluslararası hukukun kapsam ve yapı olarak genişlemesi/büyümesi dikkate alınmakla birlikte devletlerin halen başat olduğu tespiti gelmektedir. Örneğin Oxford Hukuk sözlüğünün uluslararası hukuk maddesi bu durumu açık şekilde ortaya koymakta ve uluslararası hukuku “egemen devletlerarası ilişkileri ve birbirlerine karşı hak ve yükümlülüklerini düzenleyen hukuk sistemi” olarak anlamlandırmaktadır (Martin, 2003). Devamında ise uluslararası örgütler, şirketler ya da bireylerin uluslararası hukuktan kaynaklı hak ve yükümlülüklerimize sahip olabilmesine değinmekte, ne var ki bu sahiplik durumunu nihayetinde *egemen devletin* bir lütfu/epifenomeni /türevi olarak algılamaktadır (Martin, 2003). Netice itibariyle ortak tanım yapmak gerekirse çıkış noktamız egemen devletler olmak durumundadır. Mesela Murphy’e göre uluslararası hukuk her ne kadar dönüşüm geçirmekte ise de esas olan devlettir. Söz konusu devlet ise “egemen ulus devlettir” (Murphy, 2004). Egemen ulus devlet tanımı ise bizi uluslararası hukukun kökeni sorununa götürmektedir.

3.2. Uluslararası Hukuk: Sömürgecilik ve Birikim

Uluslararası hukukun kökeni; şiddetin kurumsallaşması ve hukuksal üst yapı vasıtasıyla meşrulaştırılması tarihidir. Başka bir deyişle şiddet, uluslararası hukukun kurucu unsurlarının en başında gelmektedir. Kapitalizmi var eden “ilksel birikim” sürecinin bir benzeri de 1492 senesinden sonra yeni keşfedilen toprakların sömürge imparatorluklarının sınırlarına dahil edilmesinde tecrübe edilmiştir denilebilir. Yeni yerlerin sömürülmesi için gerekli olan şiddetin kullanımı, ancak yeni bir hukuksal paradigmanın mümkünlüğü üzerine inşa edilmiştir. Bu yeni paradigma ise sekülerleşen bir doğal hukuk anlayışıdır.

Uluslararası hukukta ilksel birikime benzeyen ilksel yayılımın gerçekleşmesi ve sömürü ilişkilerinin kurumsallaşabilmesi için iki farklı topluluğun biraraya gelmesi gerekir: sömürenler ve sömürülecekler. Mutua’nın sözleri ile söylersek,

“Erken dönem Avrupa literatürü tarafından ispat olunduğu üzere, milletlerarası hukuk Avrupa ve dünyanın kalanının karşılaşması sırasında geliştirilmiş ve bir araç olarak kullanılmıştır. Egemenlik nosyonunun kendisi, az sayıda Avrupalı devletin kendilerini zenginleştirmek için dünyaya yayıldığı ve dünyanın dörtte üçünden fazlasını ele geçirdiği sömürgeciliği haklılaştırma, yönetme ve meşrulaştırmasının temel vasıtasıydı.” (Mutua, 2020).

Söz konusu iki tarafın kuracağı ilişkinin sonucunda, modern anlamda uluslararası hukukun kurumsal temellerinin atıldığı

söylenbilir. Bahsi geçen kurumsal temellerin 4 temel özelliği olduğunu, TWAİL geleneğinin izini süren Kırdım, şu şekilde listelemektedir: i. Uluslararası Hukukun Avrupa Merkeziliği; ii. Uluslararası Hukukun Sömürgeciliği Meşrulaştırma Aracı Olması; iii. Medenileştirme Misyonu ve iv. Uluslararası Hukuk ve Ötekileştirme (Kırdım, 2021). Kırdım'ın yapmış olduğu kategorizasyonda dikkat çeken en önemli husus, sömürgecilik ile uluslararası hukukun simbiyotik birlikteliğidir. Sömürge ilişkilerinin kurulmasını mümkün kılacak üst yapısal kurum olan hukuk bir kez tesis edildikten sonra, tarihin her döneminde, sömürgeciliğin üst yapısını nitelemek için devamlı yeni hal ve şekiller alarak, uluslararası hukukun sömürgecilikle ilişkisinin tarihin bir döneminde ortaya çıkıp sona ermediğini; aksine, sömürgecilik faaliyetlerinin genişlediği ve dönüşüme uğrağı her tarihsel sekansta kendisini yeniden ürettiğini ispatlar niteliktedir. Zira Chimni'nin (2007) şu söylemi, uluslararası hukukun sömürgecilik ile olan bağlantısının en başından bu yana devam ettiğini ortaya koyması bakımından önemlidir: "... 16. yüzyıldan bu yana uluslararası hukukun gelişiminin sömürgecilik projesiyle nasıl bağlantılı olduğunu göstermek için tarihsel bir görev üstlenilmiştir. Toprak kazanımı, tanıma, devlet sorumluluğu ve devlet halefiyetine ilişkin yasalar gibi önemli alanlardaki uluslararası hukuk kuralları, sömürgeciliğin gereklilikleri tarafından şekillendirilmiştir." Çok açıktır ki bu gereklilik hali, 16'ncı yüzyılda bir kez ortaya çıkıp son bulmamış, söz konusu kavram setlerinin yeniden üretilmesi ve bilgi-iktidar ilişkisinin yeniden tesisi için kendisini yenilemekten asla geri durmamıştır.

Yukarıda detaylıca açıklanmaya çalışıldığı üzere, kapitalizmin kendi gelişim ve ilerleme tarihi içerisinde başvurduğu kimi formülasyonlar, aslında "ilksel birikim" in bir süreç olduğunu ve tarihin belli dönemlerinde yeniden başvurulmak zorunda olduğunu da göstermiştir. Benzer şeyi uluslararası hukuk için de söylemek mümkündür. Her şeyden önce uluslararası hukuk ile sömürgecilik arasındaki bu simbiyotik ilişki, doğal olarak, kapitalizm ile de mevcuttur; zira kapitalizmin yeniden üretimi ve genişletilmiş yeniden üretim için sömürgeci yayılma, bir "ilksel birikim" (Harvey'in tabiri ile 'el koyarak birikim') süreci olarak nitelenebilir. Eşitsiz ve Bileşik Gelişim teorisini benimseyerek Avrupa'nın merkezileşmesinin tarihini inceleyen Anievas ve Nişancıoğlu, sömürgeci karşılaşmanın (1492'de) Avrupa merkezci ve merkezci olduğu kadar da evrenselci iddialara dönük olarak kimi açmazları ortaya çıkardığını belirtmektedirler (Anievas ve Nişancıoğlu, 2020). Bu açmazların başında, sömürgeci rekabete giren Avrupalı devletlerin Yeni Dünyada toprak genişletmesinin ve hakimiyet kurmasının "ihtilafı ve rakip yorumlara açık olduğu" gerçeği gelmektedir (Anievas ve Nişancıoğlu, 2020:144). Papalık ve imparatorluk merkezli

evrenselci yaklaşım, Avrupa ile Amerika arasındaki eşitsizliğin farklı yönlerini bir bütün halinde açıklayamamakta, dahası bu eşitsizliğin varlığını tam anlamıyla kavrayamamaktadır. Bu yüzden de mevcut evrenselciliğin reddedilmesi, yerine başka bir evrensellik alması gerekmektedir. Söz konusu bu yeni evrensellik iddiaları (sekülerleşmiş doğal hukuk), esas itibarıyla, "sömürgeci yayılmanın meşrulaştırılmasında merkezi rol oynayacak yeni bir evrensellik nosyonu"na işaret etmektedir (Anievas ve Nişancıoğlu, 2020). Bu sürecin izlerini sürmek için 16'ncı yüzyıl İspanya'sına uzanmak ve Francisco de Vitoria'ya kulak vermek zihin açıcı olacaktır.

İçine doğduğu ve Papalığın üstün irade olarak kabul edildiği hiyerarşik hukuk anlayışına karşı çıkan 16'ncı yüzyıl krallıkları, yeni bir hukuk paradigmasının gerekli olduğu fikrinde hemfikirler. Başka bir deyişle krallıklar, kendi egemen iradelerinin üzerinde bir irade kabul etmemek ve dış politikalarını sadece kendi iradelerinin şekillendirdiği bir zihin dünyası içinde gerçekleştirmek arzusundaydılar. Bu arzu, dönemin koşulları dikkate alındığında kolaylıkla eyleme ve hayata geçirilebilecek bir imkân ve kabiliyete sahip değildi. Ne var ki İspanya'da, söz konusu yeni paradigmanın tartışıldığı ve modern anlamda uluslararası hukukun kuruluşunu müjdeleyen kimi gelişmeler de oluyordu. Salamanca Üniversitesi'nde Teoloji Profesörü olarak çalışmış olan Francisco de Vitoria'nın (1480-1546) vermiş olduğu dersler, söz konusu gelişmelerin en önemlileri arasında yer almaktaydı (Vitoria, 2017).

İçine doğmuş oldukları hiyerarşik papalık hukukunun aksine, yeni bir hukuk paradigması öne sürmesi açısından son derece önemli olan Vitoria'ya göre yeni keşfedilen toprakların ve orada yaşayan halkların tabi olacakları hukuk anlayışı, papalık hukukundan farklı olarak, doğal hukuktan neşet eden bir anlayışla ele alınmalıdır. Bunun açık anlamı, Hıristiyan/kafir ayrımının terk edilmesi, yerine eşitlik temelinde bir olgusalığın getirilmesi olsa gerekir. Vitoria'ya göre yeni keşfedilen yerlerdeki insanlar, her ne kadar Hıristiyan olmamak açısından kafir de olsalar, onların da ruhu ve bedeni vardır ve Avrupalıların da tabi olduğu "doğal hukuk"a tabidirler. Bu manada Avrupalılar ile yeni keşfedilen yerlerdeki halklar eşitlenmiş, içinden çıkılan eski hukuk anlayışı ters yüz edilmiş oluyordu. Bunu yaparken Vitoria, esasen, iki temel soruya cevap bulmak için çaba sarfetmektedir: yeni keşfedilen yerlerdeki halkların "ne"liği ve İspanyolların yeni keşfedilen yerlerdeki hukuksal statüsü.

Söz konusu iki soruya verdiği cevaplarda Vitoria, doğal hukuktan kaynaklandığını ileri sürdüğü ve herkesi de bu sebepten bağlayan kimi hakların varlığına atıf yapmaktadır.

Buna göre İspanyollar, doğal hukuktan (*ius gentium*)⁷ kaynaklanan seyahat ve tebliğ hakkı gibi temel haklarını kullanmak için yeni keşfedilen topraklarda bulunmaktadır. Yerli halklara zarar verilmediği sürece İspanyolların, doğal hukuktan kaynaklı bu temel haklarını kullanmalarının önünde bir engel bulunmamaktadır. Benzer bir okumayla, yerli halkların da söz konusu hakların kullanımını engellememeleri, doğal hukukun bir gereği olarak düşünülebilir (Vitoria, 2017). Mehmet Emin Büyük'ün (2022), Vitoria'nın dersleri üzerine yapmış olduğu tetkikte de belirttiği üzere, İspanyolların silaha başvurmalarını meşru kılacak temel iki husus, ispanyolların doğal hukuktan kaynaklanan "ticaret" ve "tebliğ" haklarının, yerli halklarca ihlal edilmesi olarak gösterilebilir. Bu durum, İspanyolların girişecekleri her türden kuvvet kullanmayı da meşru ve yasal kılacak yegâne gerekçe olarak sunulabilir.

Anghie'nin okumasına dönecek olursak, Vitoria'nın ortaya attığı sistem ne insancıldır ne de eşitlikçi. Aksine Vitoria, eski düzenin sunmuş olduğu hukuk paradigmasının, İspanyolların sömürgecilik faaliyetlerine yasal dayanak sunamamasına binaen, yeni bir meşrulaştırıcı söylem inşa etmek gayretindedir. Bu söylem, karşılıklı olarak her iki halkın da (İspanyollar ve yerli halklar) ticaret, tebliğ ve her iki halka da haklı gerekçeler doğduğunda şiddete başvurma haklarını tanıyorsa da bu hak kategorisi ancak egemen olan eliyle yürütülebilecek ve ancak egemen olana bahşedilebilecek bir hak olarak kodlanmaktadır. Bunun açık anlamı, Avrupalıların egemen olduğu, bu sebeple tüm bu haklardan yararlanabileceği; yerli halkların ise henüz Avrupa medeniyet seviyesine ulaşmadığı, bu yüzden de ikincil/öteki/edilgen konumda olduğudur (Anghie, 2004). İşte bu iddialar, uluslararası hukukun kurulmasındaki "ilksel birikim" sürecini açıklayıcı bir unsur olarak okunabilir. *Encomienda* sistemi, uluslararası hukukun ilksel birikim sürecinin güzel bir göstergesi olan ilk dönem kurumsal yapılardan birisidir.

Encomienda sistemi, modern anlamda sömürge sisteminin ilk yöntemlerinden ve örneklerinden birisini oluşturmaktadır. 15'inci yüzyıl sonu ve 16'ncı yüzyıl boyunca İspanyol yayılmacılığının, yeni kıtadaki kurumsallaşmış örneği olarak *encomienda* sistemi, merkez ile sömürgeler arasındaki ilişkinin devamını, kontrol altında tutulmasını ve sistemli şekilde devam etmesini sağlayan sistemin adıdır. Erdem Denk'in (2015) belirttiğine göre bu sistemi var eden resmi gerekçe, "medeniyet hayat koşullarından ve kendi kaynaklarını kullanmaktan henüz yoksun olan halkların gelişmesine katkıda bulunmak" olarak sunulmuştur. Dikkat edilirse, sömürgecilik mümkün kılan eylemler, uluslararası hukuku da mümkün kılan

ortamdır. Başka bir deyişle uluslararası hukukun ilksel birikim sürecinin adı, sömürgeciliktir denilebilir. İşte bu süreç, *encomienda* gibi sistemler ile hayat bulmuştur. Yukarıda detaylıca belirtildiği üzere, ilksel birikim bir an değil, süreçtir. Söz konusu süreç, meşruluk ve yasallık kaynağını oluşturduğu sistemi yeniden üretmek için tarihin farklı dönemlerinde yeniden gündeme gelir. Tüm bir sömürgecilik tarihi bunun güzel bir örneğidir.

Tarih boyunca kimi zaman, sömürgeci faaliyetler için herhangi bir meşrulaştırıcı söyleme ihtiyaç duyulmayan anlara da şahitlik edilebilmektedir. Özellikle uluslararası sisteminin tek kurucu ilkesi olarak, 19'uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren kabul edilen "egemenlik" ilkesi uyarınca devletler, dış politikalarında "haklı bir gerekçe" aramak zorunda olmaksızın, sadece egemen olmalarından kaynaklı olarak, istedikleri şekilde şiddete başvurma hakkını ellerine almışlardır. Bu da sömürgeci yayılmada, egemen iradeyle derece açısından aynı yerde konumlanan aşkın adalet ilkesinden kaynaklı "haklı neden" zorunluluğunu ortadan kaldırmış gözükmektedir. 1884-1885 tarihlerinde gerçekleşen Berlin Batı Afrika Kongresi, bunun tipik bir örneğini oluşturur.

Uluslararası hukukun kaynakları arasında bulunan antlaşmalar, uluslararası hukukun sömürgeciliğin bir aracı haline getirilmesinde/sömürgeciliği mümkün kılmada başvurulan yöntemlerden birisidir. Berlin Batı Afrika Konferansı ile kıyı şeridi boyunca gerçekleşen sömürgecilik faaliyetlerinin, kıtanın iç kesimlerini de kapsayacak şekilde genişlemesinin hukuksal dayanakları ve sınırları belirlenmiştir. Zira Afrika kıtasının neredeyse tamamı, 19'uncu yüzyılın son çeyreğinde (1878-1898) fethedilmiş ve sömürge altına alınmıştır (Collins ve Burns, 2007). Söz konusu hızlı sömürgeleştirme faaliyetleri, Avrupalı devletler arasındaki rekabeti artırdığı gibi söz konusu rekabetin çatışmaya dönme ihtimalini de beraberinde getirmiştir. İşte bu çatışmaların önlenmesi ve sömürgeci faaliyetlerin bir düzen içerisinde yürütülmesinin sağlanması için, dönemin Almanya Şansölyesi Otto von Bismarck öncülüğünde Berlin'de bir konferans toplanmıştır (Koponen, 1993). Konferansın hem sömürgecilik tarihi hem de uluslararası politika açısından en önemli çıktılarının birisi, kuşkusuz "etki alanı" kavramının uygulama alanı bulması olarak nitelenebilir. Bu ilkeye göre kıyı şeridinde yapılan bir işgalin, ilgili kıyının iç kesimlere doğru hinterlandını da kapsamı durumudur. Bunun, sömürgeci devlete haklar doğurabilmesi için ilgili devletin "etkili kontrol" sağlamış

⁷ "Tabii aklın bütün kavimler arasında yerleşik kıldığı şeye

kavimler hukuku denir" (Vitoria, 2017).

olması gerekmektedir. Bu da hiç kuşkusuz, kanlı bir sürecin fitilini ateşlemiştir.⁸

20'nci yüzyıla geldiğimizde ise sömürgeciliğin evrensel düzeyde yeniden kurgulandığını ve bir uluslararası örgüt olan Millet Cemiyeti bünyesi yasal zemine kavuşturulduğuna da şahit olunmaktadır. Milletler Cemiyeti Misakının 22'nci maddesinin 1 ve 2'nci fıkralarında, Manda rejiminin hukuksal gerekçe ve dayanağını vermektedir. Buna göre;

“(22/1) Son savaşın bir sonucu olarak, daha önce kendilerini yöneten Devletlerin egemenliği altında olmaktan çıkan ve modern dünyanın zorlu koşulları altında henüz kendi başlarına ayakta duramayan halkların yaşadığı bu sömürge ve topraklara, bu halkların refahı ve gelişiminin uygarlığın kutsal bir emanetini oluşturduğu ve bu emanetin yerine getirilmesi için güvencelerin bu Sözleşmede yer alması gerektiği ilkesi uygulanmalıdır. (22/2). Bu ilkeye pratik bir etki kazandırmanın en iyi yöntemi, bu tür halkların vesayetinin, kaynakları, deneyimleri veya coğrafi konumları nedeniyle bu sorumluluğu en iyi şekilde üstlenebilecek ve bunu kabul etmeye istekli olan ileri uluslara verilmesi ve bu vesayetin onlar tarafından Cemiyet adına Mandaterler olarak yerine getirilmesidir.”⁹

Savaş sonrası dönemde, kendilerini yöneten devletlerin egemenliğinden çıkan toplumlar, henüz uluslararası toplumun eşit birer paydaşı olamayacaklarına göre onlar adına onları başkalarının, yani egemen olanların yönetmesi, pozitif hukuktan kaynaklanan bir zorunluluk olmakla beraber, aynı zamanda ahlaki de bir yükümlülüktür. İşte bu bakış açısı, sömürgeciliğin ve uluslararası hukukun ortaya çıktığı tarihsel sekansın, bir “an” a hapsedilmediğinin, aksine yeniden ve yeniden üretilen bir fenomen olduğunun açık bir göstergesidir. Benzer şekilde İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan

Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) de söz konusu kurumsallığı yeniden üreten özellikleri bünyesinde taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Şartı, 1945 senesinde kabul edilmiştir. BM Şartı'na göre BM'nin 6 temel organı bulunmaktadır. Bu organlardan bir tanesi de Vesayet Konseyi'dir. Vesayet sisteminin temel amacı, “vesayet altındaki topraklarda yaşayanların geliştirilmesi ve özellikle özerklik ya da bağımsızlık elde etmek üzere ilerlemelerinin sağlanmasıdır” (Keskin, 2013). Vesayet rejimine dahil olan halklar ise BM Şartının 77'nci maddesinde belirtilmiştir; bunlar eskiden manda rejimi altında bulunan ülkeler, savaşı kaybeden devletlerin sömürgeleri ve talep eden diğer halklar olarak sayılabilir. Dikkat edilmesi gereken en temel husus, 15'inci ve 16'nci yüzyıllardan bu yana devam eden ve her türlü sömürgeci faaliyetin hukuksal ve moral alt yapısını oluşturan yukarıdaki söylemdir: *kendi kendine gelişemeyecek halkların, gelişme yolculuklarında vasilik yapmak*. Modernleşme teorilerinin en temel iddialarından olan söz konusu yaklaşıma göre halklar, modernleşmek istiyorlarsa Avrupa medeniyetinin izlediği gelişme çizgisini izlemelidirler.¹⁰ Bu çizgiyi tek başlarına izleyemeyecekleri için de onlar adına, onlar için bazı devletler yol gösterici rolü üstlenmelidir. Bu fiili durum, BM sistemi ile de hukuksal ve moral alt yapıya kavuşmaktadır. 1994 senesinde, vesayet altındaki son ülke olan Palau Adalarının bağımsızlığını kazanması ile Vesayet Konseyi, çalışmalarını askıya almıştır (Grant ve Barker, 2009).

Günümüzde her ne kadar sömürge altında toplum kalmadığı genel kabul görse de dünyanın farklı coğrafyalarında halen fiili olarak sömürge altında yaşayan halklar bulunmaktadır. Örneğin Fransa halen, “Guyana (1604), Martinik (1635), Guadelop (1635), Reunion (1642), Fransız Polonezi (1846), Mayotte (1853) ve Yeni Kaledonya (1853)” gibi yerlerde fiili varlığını devam ettirmektedir (Uygur ve Uygur, 2013). Elbette sömürgeciliğin devam ettiğinin, yukarıda sayılanlardan başka da birçok göstergesi bulunmaktadır. Bugün için şu rahatlıkla söylenebilir: sömürgecilik “sürekli, sistematik ve uluslararası hukukta yerleşik” bir olgudur

⁸ Berlin Batı Afrika Konferansı Genel Senedi'nin 34 ve 35'inci Maddelerine göre; “ (34) Bundan böyle, Afrika kıtası kıyılarında, şimdiki mülkleri dışında bir toprak parçasına sahip olan ya da şimdiye kadar böyle bir mülke sahip olmamakla birlikte, bu toprak parçasını ele geçirecek olan herhangi bir Güç ve aynı zamanda orada bir Protoktora üstlenen Güç, gerektiğinde kendi taleplerini yerine getirebilmelerini sağlamak için, bu Senedi imzalayan diğer Güçlere hitaben, ilgili senede bir bildirim ekleyecektir. (35) İşbu Senedi imzalayan Devletler, Afrika kıtasının kıyılarında işgal ettikleri bölgelerde mevcut hakları korumaya yetecek bir otoritenin kurulmasını ve duruma göre, üzerinde anlaşmaya varılan koşullar altında ticaret ve transit geçiş özgürlüğünü güvence altına alma yükümlülüğünü kabul ederler.” Bknz. *General Act of the Berlin Conference on West*

Africa, 26 February 1885, <https://loveman.sdsu.edu/docs/1885GeneralActBerlinConferenc e.pdf>, Erişim Tarihi: 24.10.2024. Ayrıca bknz. (De Leon, 1886: 103-139).

⁹ Milletler Cemiyeti Misakı için Bknz. League of Nations, *Covenant of the League of Nations*, 28 Nisan 1919, <https://www.refworld.org/legal/constinstr/lon/1919/en/17145> [Erişim Tarihi: 24 Ekim 2024].

¹⁰ MODERNLEŞME KURAMI: (Modernization Theory) Piyasa yönelimli kalkınma kuramının, düşük gelirli ülkelerin ekonomik olarak, ancak geleneksel yöntemleri terk ederek modern ekonomik kurumları, teknolojileri ve tasarruf ile üretken yatırıma öncelik veren kültürel değerleri benimsemeleri durumunda kalkınabileceklerini ileri süren bir biçimi” (Giddens, 2012: 1069).

(Gathii, 1999) ve kendisini yeniden üretmede pek de mahirdir.

4. SONUÇ

Uluslararası hukuk ve sömürgecilik ilişkisi, tarihin her döneminde farklı veçhelerle tekrar üretilen karşılıklı ve simbiyotik bir ilişki türüdür. Modern anlamda devletler sisteminin kuruluşu ve uluslararası hukukun ortaya çıkışı, Avrupa medeniyetinin yeni dünyaları keşfi ve sömürgecilik faaliyetlerine başlamasıyla koşut gelişmiştir. Bu gelişme, bir yanı ile uluslararası hukuku mümkün kılmıştır. Bu mümkün kılma hali, tarihin bir döneminde meydana gelip sona ermeyen, aksine tarihin bu başlangıç anından sonra her seferinde yeniden ürettiği bir gerçeklik olagelmıştır. Söz konusu olagelme hali, kapitalizmin krizleri aşmak için "ilksel birikim" sürecini yeniden formüle etmesi ve farklı şekillerde yeniden tatbik etmesine benzemektedir; ve bu süreç ile koşulludur.

Zira uluslararası hukuk, kimi yazarlara göre, sömürgeciliğin (ve doğal olarak kapitalist gelişimin) üst yapısal kurumu olarak, gerçekliğin üzerini örten bir örtü gibi konumlanmaktadır. Bu örtü görevi, modern dönemlerde, uluslararası hukukun kişileri olan kimi uluslararası örgütler aracılığıyla da yerine getirilmektedir. Bu çalışmada, uluslararası hukukun sömürgecilikle simbiyotik ilişkisi (belki de sömürü ile demek daha doğru olacaktır) encomienda sistemi, etki alanı doktrini, manda rejimi ve vesayet rejimi çerçevesinde ele alınmıştır. Sonuç olarak varılan yer, uluslararası hukukun sömürgeciliği ya da sömürü ilişkilerini (eşitsizlik ve adaletsizlik) yeniden üretmede bir araç olarak kullanıldığı iddiasının, çoğu zaman yersiz olamayacağıdır.

KAYNAKÇA

Aksar, Y. (2017). *Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk*. Ankara: Seçkin.

Aldcroft D. H. (2006). *Europe's Third World: The European Periphery in the Interwar Years*. Aldershot: Ashgate Publishing.

Amin, S. (2000). Economic globalism and political universalism: conflicting issues? *Journal of world-systems research*, 6(3), 582-622.

Anghie, A. (2004). *Imperialism, sovereignty and the making of international law*. New York: Cambridge University Press.

Aybay, R. ve Oral, E. (2016). *Kamusal Uluslararası Hukuk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Beaud, M. (2003). *Kapitalizmin Tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.

Best, A. et.al., (2012). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Brewer, A. (2001). *Marxist Theories of Imperialism: A Critical Survey*. London and New York: Routledge & Kegan Paul.

Büyük, M. E. (2022). Machiavelli'den Grotius'e Egemenlik Kuramının ve Modern Devletler Hukukunun Gelişimi. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 80(1), 299-356.

Campbell, D. (2013). Post-Structuralism. Milja Kurki, Steve Smith ve Tim Dunne (Ed.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. New York: Oxford University Press.

Carr, E. H. (2010). *Yirmi Yıl Krizi (1919-1939)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chimni, B. S. (2007). The past, present and future of international law: a critical third world approach. *Melbourne journal of international law*, 8(2), 499-515.

Collins, R. O., & Burns, J. M. (2007). *A History of Sub-Saharan Africa*: Cambridge University Press.

De Angelis, M. (2001). Marx and primitive accumulation: The continuous character of capital's 'enclosures'. *The commoner*, 2(1), 1-22.

De Leon, D. (1886). The Conference at Berlin on the West-African Question. *Political Science Quarterly*, 1(1), 103-139.

Demirkol, A., & Kırdım, Ş. E. (2021). Marksizm ve uluslararası hukuk: Teori mi eleştiri mi?. *GSÜHFD*, 2021(1): 417-454.

Denk, E. (2015). *Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dobb, M. (2007). *Kapitalizmin Gelişimi Üzerine İncelemeler Geçiş Tartışmaları*. İstanbul: Belge Yayınları.

Gathii, J. T. (1999). Neoliberalism, colonialism and international governance: Decentering the international law of governmental legitimacy. *Mich. L. Rev.*, 98, 1996.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Grant, J. P., Barker J. C. (2009). *Parry & Grant Encyclopædic Dictionary Of International Law*. New York: Oxford University Press.

Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. New York: Oxford University Press.

Harvey, D. (2008). *Yeni Emperyalizm*. İstanbul: Everest.

- John P. Grant, J. C. B. (2009). *Parry & Grant Encyclopædic Dictionary Of International Law*. New York: Oxford University Press.
- Keskin, F. (2013). Vesayet Konseyi. Özgür Tonus ve Çınar Özen (Ed.), *Uluslararası Örgütler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kırdım, Ş. E. (2021). TWAIL'i Anlamak: Uluslararası Hukuka Eleştirel Bir Yaklaşım. *Public and Private International Law Bulletin*, 41(1), 129-158.
- Koponen, J. (1993). The Participation of Africa: A Scramble for a Mirage?. *Nordic Journal of African Studies*, 2(1), 19-19.
- Koskeniemi, M., & Leino, P. (2002). Fragmentation of international law? Postmodern anxieties. *Leiden Journal of International Law*, 15(3), 553-579.
- League of Nations, *Covenant of the League of Nations*, 28 Nisan 1919, <https://www.refworld.org/legal/constinstr/lon/1919/en/17145> [Erişim Tarihi: 24 Ekim 2024].
- Martin, E. A. (2003). *A Dictionary of Law*. New York: Oxford University Press.
- Marx, K. (2010). *Kapital: Ekonomi Politikinin Eleştirisi*. İstanbul: Yordam Yayınevi.
- Mickelson, K. (1997). Rhetoric and rage: Third World voices in international legal discourse. *Wisconsin International Law Journal*, 16 (2), 353-419.
- Murphy, J. F. (2004). *The United States and the Rule of Law in International Affairs*. New York: Cambridge University Press.
- Mutua, M. (2020). TWAIL (Milletlerarası Hukuka Üçüncü Dünya Yaklaşımları) Nedir? (Çev. Muhammed Beheşti Çelik, MuharremAydoğan *Public and Private International Law Bulletin*, 40(1), 613-624.
- Nikitin, P. (1973). *Ekonomi Politikinin İlkeleri*. İstanbul: Yar Yayınları.
- Anievas, A., Nişancıoğlu, K. (2020). *Batı'nın Egemenliği Nasıl Kuruldu?* İstanbul: Yordam Kitabevi.
- Özüğurlu, M. (2003). Marksizm ve İlkel Sermaye Birikimi. In B. Ünlü (Ed.), *Marksizm ve*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Pazarıcı, H. (2007). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Polat, N. (1999). *Ahlak, Siyaset, Şiddet: Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk*. İstanbul: Kızılelma.
- Rüma, İ. (2014). Uluslararası Örgütler. E. Balta (Ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uygur, E., ve Uygur, F. (2013). Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(3), 273-286.
- Vitoria, F. D. (2017). Dersler. (A. Dokuzlu. Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Wacks, R. (2016). *Hukuk Kuramını Anlamak: Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramına Giriş*. Ankara: Astana Yayınları.
- Yüksel, M. (2002). *Modernite, Postmodernite ve Hukuk*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Zabcı, F. Ç. (2002). Dünya Bankası'nın küresel pazar için yeni stratejisi: Yönetişim. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 151-179.
- Zabcı, F. Ç. (2003). Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(01), 215-239.

© 2019 & 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

EXTENDED ABSTRACT

When those engaged in the study and practice of international law perceive that international law is unable to deliver justice, equity, or equality in accordance with expectations, they often experience a sense of disillusionment and loss of hope in the capacity of international law to fulfill its objectives. This leads to the conclusion that international law is the law of the powerful and therefore has no chance of success within the system. This is, in fact on some occasions, accurate. International law served as a superstructure, an apparatus if you will, for colonial expansion. It is therefore unsurprising that the period of the emergence of international law and the period of colonial expansion coincide.

The reference to the colonial past of international law, the idea that unequal development is inherent in international law, the assertion that the sovereignty of non-Western societies is ignored, and the understanding that international law itself is seen as an apparatus for the reproduction of existing inequality, even today, are perhaps most clearly exemplified in the Third World Approaches to International Law. In general, the term 'third world' was employed during the Cold War to characterise states that were situated outside the capitalist First World and the socialist Second World, and that adopted a policy of non-alignment in general. These states share a common characteristic: they were previously colonised societies that gained their independence in the latter half of the twentieth century. In the present era, however, the situation is somewhat distinct, as the term "third world" has come to signify the "other." The concept of the "third world" is pejorative in nature, as it is conceived in opposition to the ideal, the other, and the system itself. This pejorative connotation defines a subordination-superiority dynamic between the Third World and the First World, establishing a hierarchical relationship.

This hierarchical conception of the world, that is to say, the fiction of a superior/inferior relationship between subject and object, does not necessarily have to be geographical in nature. In addition to its specific connotations associated with non-European societies, the term "third world" can also be interpreted from an economic perspective. For example, peripheral countries in Europe are those that either lagged behind or failed to industrialise during the nineteenth century, thereby representing a third world within European civilisation.

From this perspective, the term "third world" can be understood as an umbrella concept encompassing underdeveloped, undeveloped, and developing states. The countries that exhibit these characteristics in the context of world geography have a common colonial past. These states are typically referred to as the global south. It is important to note that countries designated as belonging to the "third world" are susceptible to developing characteristics that align with the very definition that has been ascribed to them. Consequently, any explanation of the third world is susceptible to criticism. However, it is important to note that the term "third world" is inextricably linked with colonialism and underdevelopment. The existing international law tends to ignore real-life differences and unequal development. These standardisation efforts may be perceived as a mere façade for an underlying reality of inequality. International law is founded upon the colonialist legacy. In other words, the use of force/violence plays a foundational role in the establishment of international law. International law, while terminating the preponderance of the Church, established a new colonial structure in accordance with the emerging socio-economic order, attempting to justify this with the tenets of natural law. This suggests that inequality is an inherent aspect of the foundational philosophy of international law, and that this reality is often perpetuated by its denial.

One of the primary arguments put forth in this study is that the perpetuation of the aforementioned inequality and the reproduction of this inequality (and, consequently, the relations of exploitation) can be attributed to a process known as "primitive accumulation," which has been the subject of renewed discussion in the literature by David Harvey. The argument is put forth that primitive accumulation adheres to a dominant trajectory through international law, and that international law plays specific roles in perpetuating these relations of inequality, though not universally. These roles include the emergence of international law in conjunction with the history of colonialism, the institutionalisation of mandates and regimes under trusts, the establishment of the UN system and the standardisation of the economic sphere (through institutions such as the IMF, the World Bank, etc.). In order to achieve this, the process of "primitive accumulation", which is a conceptualisation of the field of economics, has been discussed.

Despite the general acceptance that there are no colonised societies in the present era, there are still peoples residing under colonial rule in various regions across the globe. For example, France continues to maintain a *de facto* presence in various territories, including Guyana (1604), Martinique (1635), Guadeloupe (1635), Reunion (1642), French Polynesia (1846), Mayotte (1853) and New Caledonia (1853). It should be noted that there are numerous additional indicators of

the persistence of colonialism beyond those previously mentioned. In the present era, it can be asserted that colonialism is " continuing, systematic, and ingrained in international law" and exhibits a remarkable capacity for self-perpetuation.